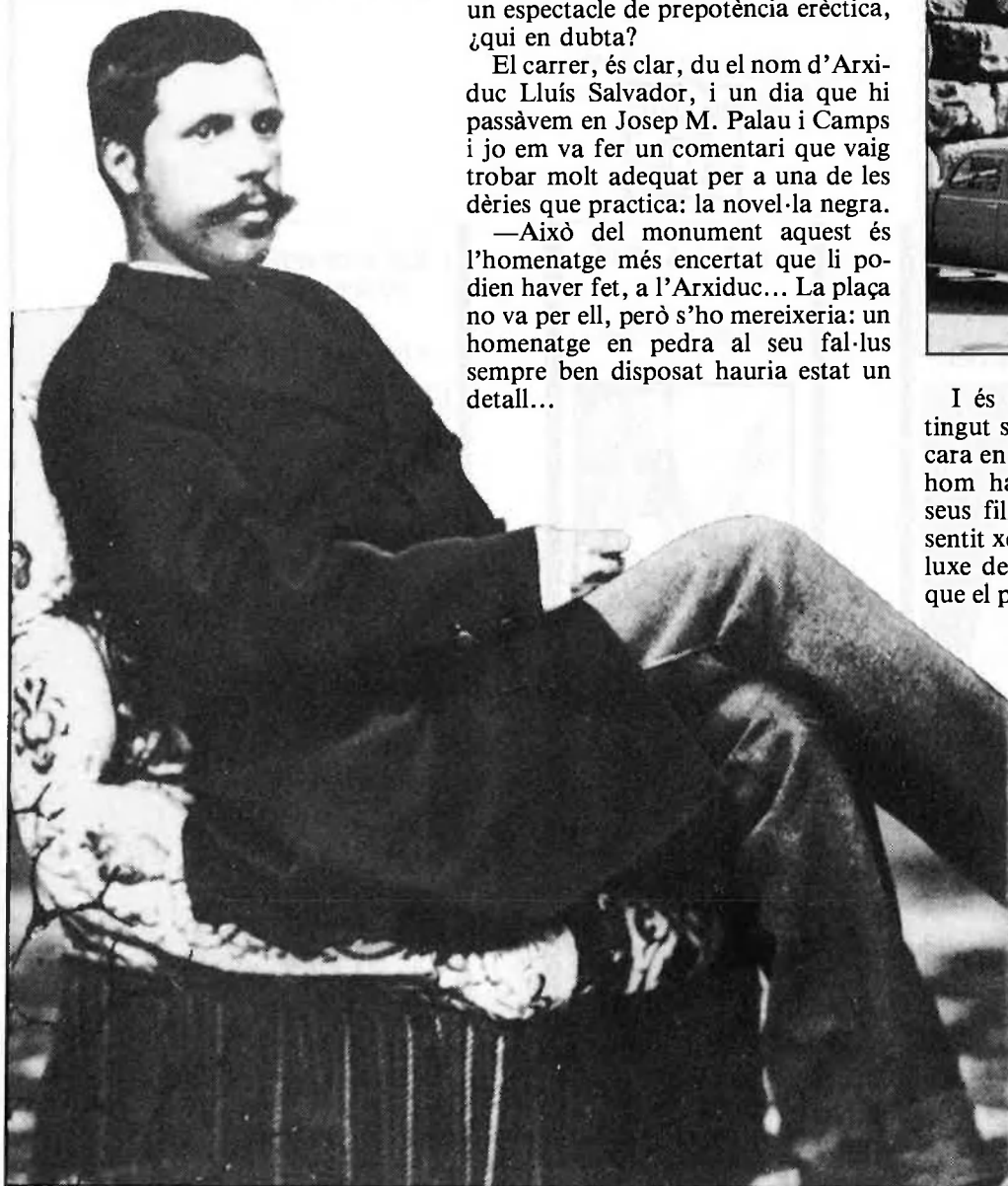

UNA VISIÓ PERSONAL DE LLUÍS SALVADOR

L'Arxiduc errant

Lluís Salvador, l'Arxiduc d'Àustria, visqué i morí a Mallorca entre finals del segle passat i començaments d'aquest, tot envoltat d'una tèrbola història. L'escriptor mallorquí Antoni Serra ens en dóna la seua visió personal en aquestes pàgines.

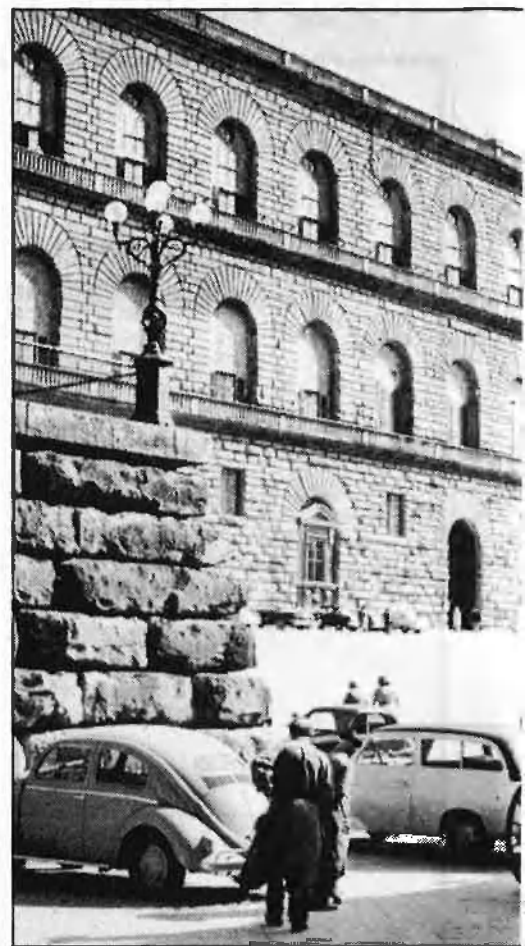
Antoni Serra

Era un dels carrers més amples de l'Eixample de Ciutat, però, amb el temps i la modernitat, se'ns ha quedat estret i, a hores punta, quasi intransitable. Surt de la plaça de la Conquesta (no sé per què li diuen així ni a quina conquesta es fa al·lusió, però, atès que hem estat conquerits un munt de vegades al llarg de la història, tal volta no passa de ser una manifestació més d'autoodi) i mor a uns centenars de metres del començament, en una plaça rodona amb monument central i tot, un obelisc alt i gruixut, que, segons com es miri, és un espectacle de prepotència erèctica, ¿qui en dubta?

El carrer, és clar, du el nom d'Arxiduc Lluís Salvador, i un dia que hi passàvem en Josep M. Palau i Camps i jo em va fer un comentari que vaig trobar molt adequat per a una de les dèries que practica: la novel·la negra.

—Això del monument aquest és l'homenatge més encertat que li podien haver fet, a l'Arxiduc... La plaça no va per ell, però s'ho mereixeria: un homenatge en pedra al seu fal·lus sempre ben disposat hauria estat un detall...

I és que l'Arxiduc a Mallorca ha tingut sempre fama de femellut. I encara en té, clar. En aquesta terra, tothom ha xerrat qualche vegada dels seus fills naturals —si més no, n'ha sentit xerrar— i molts s'han permès el luxe de no mirar prim i han afirmat que el poble de Valldemossa —la con-

trada predilecta de l'il·lustre personatge, com també tota la Serra de Tramuntana— ha estat repoblat, en una gran majoria, pels seus descendents i pels descendents dels descendents arxiducals. Una exageració, naturalment, però significativa. Podríem dir, doncs, que el fal·lus de l'Arxiduc ha arribat a tenir propietats sobrehumanes i que ha estat envejat secretament no poques vegades. Tant és així, que molts de mallorquins ignoren la personalitat literària i científica de Lluís Salvador d'Habsburg-Lorena i Borbó, i no han sentit parlar

A l'esquerra, l'Arxiduc Lluís Salvador. Dalt, el palau Pitti de Florència, lloc del seu naixement.

Viatger, narrador... i moltes més coses

Antoni Serra

Lluís Salvador d'Habsburg Lorena i Borbó.

1847. Neix a Florència. Fill del gran duc Leopold II de Toscana i de Maria Antonleta de les Dues Sicílies. Forma part de la Casa Imperial d'Àustria.

1859. Abandona Florència quan aquesta ciutat s'incorpora al regne d'Itàlia.

1861. Realitza el primer viatge a Venècia i resideix a l'Hotel Danieli.

1867. Primera visita i estada curta a les illes d'Eivissa i Mallorca.

1872. Fou varat el veler Nixe a Fiume. És el primer vaixell de l'Arxiduc. Hi navegà per tota la Mediterrània. Nou viatge a Mallorca. Compra les terres de Miramar, ou acaba per instal·lar-se durant les seves estades a l'illa. Coneix el que es convertiria en el seu secretari, n'Antoni Vives, el qual fou a la seva mort l'hereu de totes les propietats mallorquines.

1881. Fa la volta al món i escriu un llibre de les experiències: *Al voltant del món, sense voler-ho*.

1886. Impulsa la publicació de les obres completes de Ramon Llull, a cura de Jeroni Roselló.

1894. Naufragi del veler Nixe en les costes d'Algèria. Escriu el llibre titulat *Naufragi o somni d'una nit d'estiu*.

1895. El poeta Jacint Verdager passa una temporada a Miramar amb l'Arxiduc. Compra un nou vaixell i li posa el nom de Nixe. Segueixen els seus viatges per la Mediterrània.

1910. És nomenat fill il·lustre de Mallorca.

1915. Mor a Brandýs Nad Labem, Bohèmia.

Principals obres publicades: *Les Balears descrites amb paraules i imatges (1869-1891)*, *Bizerta i el seu esdevenidor (1881)*, *Les illes de Libary (1893-96)*, *Rondalles de Mallorca (1895)*, *Hivern a Itaca (1905)*, *Catalina Homar (1905)*, *Els castells roquers de Mallorca, història i tradició (1910)* i *Somnis d'estiu ran de mar (1912)*. □

mai del seu extens estudi sobre les Illes, *Die Balearen in Wort und Bild Geshildert*, però n'hi ha ben pocs que no estiguin al corrent del caràcter mític del personatge, aventurer i nòmada, navegant estrambòtic amb el veler «Nixe» per aigües mediterrànies i, sobretot, que no li hagin dut qualque vegada els comptes de les seves aventures amoroses, començant per la de Lluïsa Veneza i Tale, que després va fer casar amb el seu secretari, el mallorquí Antoni Vives, i acabant per la de Catalina Homar, entre moltes altres.

Curiosament, però, quan els mallorquins comenten la conducta de l'Arxiduc, no tan sols no li censuren aquests, diguem-ne, esgarriaments o debilitats sexuals, tan poc d'acord amb els codis de la moral convencional, sinó que, fins i tot, li poden manifestar una secreta admiració. Una actitud molt diferent a la que esgrimiren amb un altre viatger il·lustre, l'escriptora George Sand, a qui recriminaren la seva *liaison* amb Chopin —hostes els dos d'una cel·la de la carxoixa de Valldemossa—, com també

els seus passeigs nocturns pel cementiri del poble i el «pecat» de fumar o d'anar vestida com un home, és a dir, en pantalons. En aquest sentit, sembla que l'Arxiduc tenia carta blanca...

L'Arxiduc de la meva infància

Jo vaig sentir parlar per primera vegada de l'Arxiduc al meu avi patern, quan devia tenir deu o dotze anys. El meu avi, Pere Serra i Canyelles, era metge, i havia arribat a tenir una certa fama a la contrada. Havia estudiat la carrera a Barcelona, intern a l'hospital de Sant Carles, i la va exercir sempre a Sóller des de la talaia de la seva posició social privilegiada —era un dels terratinents més importants de la comarca, amb tot el pes social que aleshores això comportava—. Doncs bé, el meu avi va tenir relacions professionals amb l'Arxiduc, pel fet que el seu gran amor mallorquí, Catalina Homar, «Sa Moixarra» de malnom, es va posar malalta d'un mal que la gent encara considera misteriós, i com que els metges no es posaven d'acord

sobre la naturalesa de la malaltia o sobre el tractament adequat, el metge de Deià, que era el metge que duia Catalina Homar, va voler tenir una consulta amb el metge Serra, el meu pare. Així és que li vaig sentir contar que la va anar a veure a S'Estaca, que era la possessió on vivia, entre el 1903 i el 1905. No obstant això, l'any 1905 mateix Catalina Homar morí víctima de sífilis, encara que aleshores ni cap metge ni ningú no s'atreví a fer públic un diagnòstic d'aquesta gruixa.

De tota manera, el meu avi no va conèixer l'Arxiduc a causa de les visites a S'Estaca, entre d'altres raons perquè, mentre Catalina Homar va estar malalta, Lluís Salvador no va venir a Mallorca. Si el coneixia, era perquè l'Arxiduc, quan feia una estada llarga a l'illa, anava de tant en tant a la tertúlia artístic-literària que hi havia a l'apotecaria de Can Torrens, a Sóller, de la qual el metge Serra era gairebé un assidu.

—Era un personatge molt estrany —ens contava l'avi—. Ningú no hauria dit que era un aristòcrata, un noble. Pareixia qualsevol altra cosa, tret

d'això. Sempre anava brut i pudia —es veu que, en aquesta qüestió, l'avi coincidia amb dona Obdúlia de Montcada, si hem de fer cas del que conta Llorenç Villalonga—, i, a més, duia els vestits plens de llànties i verrim. Però, quan parlava, tot d'una es veia que tenia una intel·ligència excepcional i que era cultíssim... Parlava no sé quants d'idiomes i, fins i tot, ¡va arribar a parlar i a escriure en català!

I l'avi es posava a recordar les *Rondaies de Mallorca*, que l'Arxiduc havia arreplegat i redactat. Sobretot una, la que començava: «Això era un rei que parava faves, i li queien ses baves, a dins un ribell...» De tota manera, ara veig que era difícil de destriar què hi havia de real i de mític en aquell personatge. Encara ara ho és: unes vegades la gent en remarca el caràcter apassionat i el fervor que sentia per les dones, la bellesa i el paratge de les quals no el preocupaven gaire, però, tot seguit, insinua que tenia una certa inclinació homosexual, i, aleshores, xerrameca d'un dels seus secretaris que morí molt jove, Wlatislau Vyborni. Però, d'altres vegades, la gent conta espectaculars i sonades orgies a bord del «Nixe», fos a alta mar,

Son Marroig, propietat de l'Arxiduc.

fos ancorat a les costes de Mallorca o de Sicília. Unes orgies on es feia una barreja d'homes i dones, lligats per un nul sentiment —així ho he sentit a dir— de la «propietat sexual». Sembla que tothom feia el que li rotava, començant per l'Arxiduc mateix i seguint amb n'Antoni Vives, la seva dona Venèze, en Vyborni, na Catalina Homar, n'Sforza, etc. ¿Era l'Arxiduc un avençat o simplement un clàssic de la història que n'exercia?

Del florentí palau Pitti a la terra mallorquina

Doncs sí, aquest estrambòtic i després personatge —supòs que aquesta devia esser la visió que tenia un mallorquí mig de l'època, assabentat, entre la malfiança i la sornegueria, que l'Arxiduc comprava possessions marines improductives a preus desbaratats simplement perquè eren belles i perquè en volia conservar i acréixer la bellesa—, havia nat al palau Pitti de Florència dia 4 d'agost de 1847. Son pare, Leopold II, rei de la Toscana, estava emparentat amb el famós Francesc Josep d'Àustria, espòs de la Sissi que divulgà el cinema d'opereta i mel-i-sucre, malgrat la Romy Schneider.

D'entrada, a l'Arxiduc, li tocà d'empitrar una caterva de sants per omplir els nínxols de tota una catedral, ja que el batiaren com a Lluís Salvador Maria Josep Joan Baptista Domènec Ranier Ferran Carles Zenobi Antoni d'Habsburg-Lorena i Borbó. Crec que els sants realment hi tingueren poca cosa a veure, a l'afer, però el vell palau Pitti, començat per l'arquitecte Filippo Brunelleschi al segle XV, sí que degué influir d'alguna

Edicions dels Quaderns Crema

Jordi Cornudella
Feli encès
Poesia dels Quaderns Crema, 17

Salvador Oliva
El somriure del tigre
Poesia dels Quaderns Crema, 18

Gabriel Galmés
Parfait amour
Mínima de butxaca, 25

J.V. Foix
Cròniques de l'ultrason
Fora de col·lecció

Salvador Oliva
Introducció a la mètrica
Assaig, 5

Quim Monzó, *L'illa de Maians*
Ferran Torrent, *Penja els guants, Butxaca*

E. Valls i Taberner, 8 - 08026 Barcelona (193) 212 87 66 - 212 37 58

manera en aquell al·lot, per molt duc que fos. L'esperit dels Mèdici i l'estètica renaixentista de la ciutat degueren fer la resta i, sens dubte, erotitzaren les pautes del caràcter nòmada, aventurer i independent de l'Arxiduc. Al capdavant, va viure en el vell palau fins als dotze anys, ja que dia 27 d'abril de 1859 hagué d'abandonar Florència quan la ciutat passà a formar part del regne d'Itàlia.

Lluís Salvador arriba per primera vegada a Mallorca a començaments de setembre de 1867. Abans, havia viatjat un poc per l'Estat espanyol; havia anat a terres de l'Ebre, a Saragossa, i per l'agost era a València, des d'on escriví a sa mare una carta on li conta, entre d'altres coses, que «demà aci fan, en aquest magnífic circ de València, un combat de braus amb un elefant, però nosaltres ja haurem partit cap a Eivissa. És una horrible carnisseria, amb la qual només un poble decadent pot sentir plaer» (carta que reproduceix Joan March a la biografia *S'Arxiduc*, Palma, 1983). Va ésser el primer contacte amb l'illa, però decidí, tanmateix. D'aleshores ençà, Mallorca sempre es trobarà present al pensament, a l'obra i a la vida de l'Arxiduc. El 1871 fa el segon viatge a l'illa, aquesta vegada com a passatger del vaixell «Mahonés», i s'instal·la a l'antic edifici de Can Formiguera, a Palma, un palau venerable vora la mar, que li lloguen per una temporada.

I, successivament, l'Arxiduc va comprant possessions i cases, sobretot a la Serra de Tramuntana: Son Galzeran, Son Marroig, Son Gallard, Son Moragues, Miramar, Son Ferrandell, S'Estaca... I quan és a Ciutat acudeix a les tertúlies literàries que se celebren a la casa de Manuela de los Herreros, freqüentada per poetes i per gent de ploma, com Pere d'Alcàntara Penya, Margalida Caimari, Gabriel Maura, Mateu Obrador, etc.

L'any 1872 —el mateix any en què el seu veler «Nixe» va ésser varat a Fiume, amb 51,68 metres d'eslora, 6,08 de màniga i 135 tones de desplaçament—, conegué un poc casualment un mallorquí que acabaria ésser el seu secretari: Antoni Vives. Vives havia nat a Deià el 1855, i era un seminarista rebotit. El biògraf Joan March, al llibre ja esmentat, el des-

criu com «un seminarista libidinoso» i hi afegeix encara que «no era un jove culte, ni lo fue nunca». Si hem de fer cas d'aquestes flors, aleshores haurem de dir que no sabem què hi devia haver vist l'Arxiduc. És un misteri. Encara que males llengües, que per tot arreu n'hi ha, insinuen possibles relacions íntimes i secretes. Igual com les que mantindria anys després amb el fill d'un gondoler de Venècia: Francesco Spongia («tardó muchos años en desaparecer de la vida del Archiduque. Se veían en pensiones pequeñas o irrumpía en Miramar con cartas de caligrafía obscena», escriu J. March).

Sigui com sigui, el cert és que Antoni Vives va estar sempre al servei de l'Arxiduc; que el va acompanyar a donar la volta al món (1881-1882);

Fotografia de l'Arxiduc, conservada pel seu criat Joan.

que l'Arxiduc el va fer casar amb la dona —la comtessa Veneze— que l'interessava, a ell, i que els fills perpetuaren el llinatge Vives, però amb sang dels Habsburg-Lorena i Borbó, el color de la qual és de suposar que ningú no ha comprovat mai. I els llinatges Vives, Cilimíngras, Calafat, etc., continuen prou arrelats al poble de Valldemossa... i és ben probable que alguns se sentin ben orgullosos de ser descendents —per bé que sigui de part de cuixa— d'aquest singular Arxiduc Lluís Salvador.

Un final de cel ras obert

Que l'Arxiduc és un personatge novel·lesc és cert, però no és menys cert que, de l'Arxiduc, encara no se n'ha escrit una vertadera novel·la, folla i monumental. D'explicacions, en podríem trobar moltes, encara que la

més avinent és suposar que els escriptors mallorquins deuen tenir altres currolles qui sap si més puntuals o més postmodernes.

El fet és que l'esperit d'aquest personatge mític i mitificat ronda encara per la costa nord de Mallorca, la bellesa de la qual s'ha vist ja malparada a empentes de la cobdícia o de la incomprensió oficial, i que són aquí els seus descendents secrets —no sé si nés o besnés—, però ben terrenals.

Tal volta passa que els escriptors tenen (o tenim) un cert pudor o una timidesa inconfessada d'embarcar-nos al «Nixe» arxiducal i participar en una de les orgies que no sé si podríem qualificar com «de barra lliure». És possible. Una cosa és segura, que els mallorquins —escriptors inclosos— no són gaire afeccionats a convertir-se en memorialistes ni a revelar la pròpia intimitat (fins i tot l'eròtica), a imatge i semblança, per exemple, de Gerald Brenan a *Personal Record 1920-1972*. Es veu que encara tenim el sexe massa al cervell i no entre les cames, que és el lloc escaient. L'Arxiduc en sabia molt, d'això, segons la llegenda, no tan llunyana com ara això.

N'hi ha qui diu que, per a Lluís Salvador, tot començà amb un succés dramàtic que, des de molt jove, condicionà la seva vida: a Viena, Matilde, la filla de l'Arxiduc Albert, s'havia engalanat per a una festa i, accidentalment, el seu vestit de tul i gasa es va calar foc amb tan mala fortuna, que la noia morí convertida en una torxa humana. Lluís Salvador estava a punt de prometre-s'hi, de manera que «aquella pèrdua de la innocència, aquell quemar la niñez fue una coartada para él; una justificación válida para toda la vida. Al quemarse una princesita cursi de cuento de hadas se había quemado, en un desgarro dolorosísimo, en parte el cordón umbilical que hasa entonces les había unido a Francisco José», escriu Joan March a la seva biografia, riquíssima en dades, però un xic desgavellada cronològicament i estilísticament.

Potser sí que és ver que, amb la mort de Matilde, començà el vertader i mític Arxiduc, l'home de reaccions insospitades i de passions desfermades..., el mateix que tal volta enamorava les nostres àvies i mares, malgrat els bons oficis del nostre sant pare Ginebró Serra, colonitzador de Califòrnia, de la beata Sor Thomassa i de l'arcàngel lingüista mossèn Alcover. Probablement, perquè era més prop de Ramon Llull (amic i amat, tot d'una peça) i perquè habità, nòmada i romàntic, Miramar. □